

Світлана Савчук

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Євгеній Бурлій

аспірант фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ВПЛИВ БЮДЖЕТНИХ РИЗИКІВ НА ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сучасні умови воєнного стану обумовили нові надзвичайні виклики щодо функціонування фінансової системи держави. При цьому трансформації зазнали і вже традиційні підходи до процесу планування та прогнозування соціально-економічного розвитку держави та регіонів. Оскільки чинні тенденції унеможливають розробку реалістичних прогнозів, і, як наслідок, бюджетних показників, що призводить до зростання ризиків та виникнення загроз бюджетній безпеці. Відповідно така ситуація загалом не сприяє досягненню сталого економічного зростання в Україні. За таких умов в частині формування місцевих бюджетів виникають внутрішні і зовнішні загрози акумуляції їхніх дохідних джерел. Основними чинниками, що справляють значний вплив на надходження до місцевих бюджетів, є бюджетні ризики.

Так, відповідно до Порядку здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом, поняття бюджетний ризик визначено як «ризик значного недовиконання дохідної частини державного (місцевого) бюджету, що може призвести до збільшення обсягу державних (місцевих) запозичень та/або невиконання зобов'язань з обслуговування боргу» [1].

Загалом, узагальнення у фінансовій науці наукових підходів щодо обґрунтування сутності бюджетних ризиків дає змогу трактувати їх у широкому й вузькому розумінні. Відповідно до першого підходу бюджетні ризики обумовлені ймовірністю невиконання завдань бюджетної політики і бюджетного планування в результаті неефективного використання бюджетних ресурсів. Інший підхід до визначення бюджетних ризиків характеризується потенційно можливими відхиленнями показників бюджетів від їхніх запланованих значень, що може бути обумовлено впливом різноманітних внутрішніх та зовнішніх чинників. Тому, враховуючи зазначене, очевидним є безпосередній чи опосередкований вплив бюджетних ризиків на такі основні бюджетні показники, як доходи, видатки, дефіцит бюджету тощо.

Саме тому першочерговими загрозами сталому фінансовому забезпеченню розвитку регіонів можна вважати ризики недоотримання доходів місцевими бюджетами, що в результаті зумовлює невиконання запланованих показників бюджетних видатків.

Проте, попри наявні виклики та ризики у бюджетній сфері в умовах воєнного стану в контексті забезпечення трансформаційних процесів на місцевому рівні,

здебільшого все ж таки вдається забезпечити у достатніх обсягах надходження дохідних джерел до відповідних місцевих бюджетів.

Аналіз виконання бюджету Озернянської сільської територіальної громади за перший квартал 2023 р., зважаючи на загрози воєнного часу, все ж свідчить про зростання обсягів доходів даного місцевого бюджету у порівнянні із аналогічним періодом 2022 р. майже у 2 рази. Така тенденція в основному спостерігалась за рахунок збільшення податків на доходи, податків на прибуток, податків на збільшення ринкової вартості, що обумовлено значною мірою зростанням кількості платників податку на доходи фізичних осіб. Відмітимо значно нижчі темпи приросту доходів у 2022 р. у порівнянні з 2021 р., зокрема на рівні – 105%.

Загалом, рівень виконання власних доходів місцевого бюджету становив у звітному періоді – 372,3%, що відповідно відображає їх перевиконання у сумі 11542,1 тис. грн. За 1 кв. 2022 р. даний показник спостерігався на значно нижчому рівні і складав 116,3% (547,9 тис. грн), у 1 кв. 2021 р. – він становив 128,1% (812,9 тис. грн).

Така ж тенденція спостерігалась і щодо окремих видів доходів. Зокрема, плановий показник податкових надходжень у 1 кв. 2023 р. перевиконано в 3,7 рази (11462,8 тис. грн). У порівнянні з відповідним періодом 2022 р. обсяги акумульованих податків збільшилась на 11811,9 тис. грн. Крім того, спостерігались зміни у структурі доходів, відповідно до якої частка податкових надходжень на кінець аналізованого періоду склала 66%, що у 2 рази більше, ніж у попередні періоди 2021-2022 рр., коли вона становила 31%. Відбулось збільшення обсягів неподаткових надходжень місцевого бюджету – 350,3 тис. грн, що відповідно до аналогічного показника 1 кв. 2022 р. більше на 239,9 тис. грн.

Варто зазначити, за результатами аналізу формування доходів бюджету Озернянської сільської територіальної громади за 1 кв. 2023 р. в контексті врахування ризиків воєнного часу в частині внесених змін до податкового та бюджетного законодавства, відбулися суттєві зміни стосовно їхньої структури та динаміки відповідно до минулих років. Такі зміни в основному прослідковуються по надходженнях податку на доходи фізичних осіб, місцевих податків і зборів й акцизних податків. Характерними впродовж періоду введеного воєнного стану в Україні відмітимо високі темпи приросту податку на доходи фізичних осіб для останніх, величина якого у 1 кв. 2023 р. зросла у 11,5 рази, або на 11523,5 тис. грн (з 1499,7 тис. грн у 1 кв. 2021 р. до 13023,2 тис. грн), за рахунок збільшення кількості суб'єктів–платників даного податку.

За аналізований період спостерігалось зниження надходжень акцизних податків (внутрішніх податків), акумульовані суми яких на кінець 1 кв. 2023 р., становили 406,8 тис. грн – практично на рівні 1 кв. 2021 р. (398,4 тис. грн). Таке зниження значною мірою обумовлено зниженням надходжень до відповідних місцевих бюджетів акцизного податку з реалізації пального й акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів із внесенням змін до податкового та бюджетного законодавства у період запровадженого воєнного стану в Україні у частині адміністрування акцизу на пальне та встановлених внутрішніх тимчасових обмежень на продаж алкогольної продукції.

Відповідно до прийнятих законодавчих змін спостерігалось зростання та нарощування обсягів місцевих податків і зборів у 1 кв. 2023 рік за рахунок надходжень, які були не сплачені за результатами 2022 року у зв'язку із запровадженими змінами в період воєнного часу в країні.

В результаті впливу бюджетних ризиків в контексті сучасних умов воєнного часу за окремим видами доходів спостерігались негативні тенденції виконання стосовно окремих надходжень: податку на доходи фізичних осіб, що сплачується фізичними особами за результатами річного декларування спостерігалось недовиконання на рівні 9,84% (67,6 тис. грн); акцизному податку за пальне 1 – 44,62% (49,8 тис. грн); по акцизному податку за пальне 2 – 20,6 тис. грн (92,03%); акцизному податку з реалізації виробниками та / або імпортерами, у тому числі в роздрібній торгівлі тютюнових виробів, тютюну та промислових замінників тютюну, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, що оподатковується, недонадходження до бюджету становили у сумі 29,6 тис. грн (71,8%); акцизному податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизних товарів (інші) – 27,1 тис. грн (62,29%); орендній платі з фізичних осіб – 38,5 тис. грн (81,67%); єдиному податку з фізичних осіб – 143,7 тис. грн (85,63%); надходженню адміністративних штрафів та штрафних санкцій за порушення законодавства у сфері виробництва та обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів – 4,5 тис. грн (25,0%); надходженню адміністративного збору за державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень – 3,2 тис. грн (83,38%); платі за послуги, що надаються бюджетними установами згідно з їх основною діяльністю – 49,6 тис. грн (44,84%); платі за оренду майна бюджетних установ, – 2,5 тис. грн (77,25%).

Основними причинами такої ситуації щодо недонадходжень планових обсягів окремих доходів місцевих бюджетів варто відмітити все ж запроваджені законодавчі зміни в умовах воєнного стану в державі. Серед яких, в тому числі: запровадження пільгових ставок по таких податках, як акциз на пальне, надання дозволу несплати платежів по єдиному податку; обмеження продажу алкогольної продукції (акциз на алкоголь); наявність заборгованості по сплаті місцевих податків і зборів окремими платниками податків.

Проте, незважаючи на чинні тенденції, все ж загалом наявний економічний розвиток території дає змогу максимально сприяти своєчасному та належному наданню суспільних благ та послуг населенню.

Список використаних джерел:

1. Порядок здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 р. №815. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/815-2012-%D0%BF#Text>
2. Звітність про виконання бюджету Озернянської сільської територіальної громади за 1 кв. 2021-2023 рр.